

Tajemnicze
czarne złoto

Záhadné
černé zlato

Gmina Miejska Nowa Ruda

Rynek 1

57-400 Nowa Ruda

Telefon: +48 74 872 03 00

e-mail: miasto@um.nowaruda.pl

www.um.nowaruda.pl

Wydawca:

Agencja Reklamowa BARWA

ul. Armii Krajowej 15

57-400 Nowa Ruda

www.agencjareklamowabarwa.pl

ISBN 978-83-940987-7-3

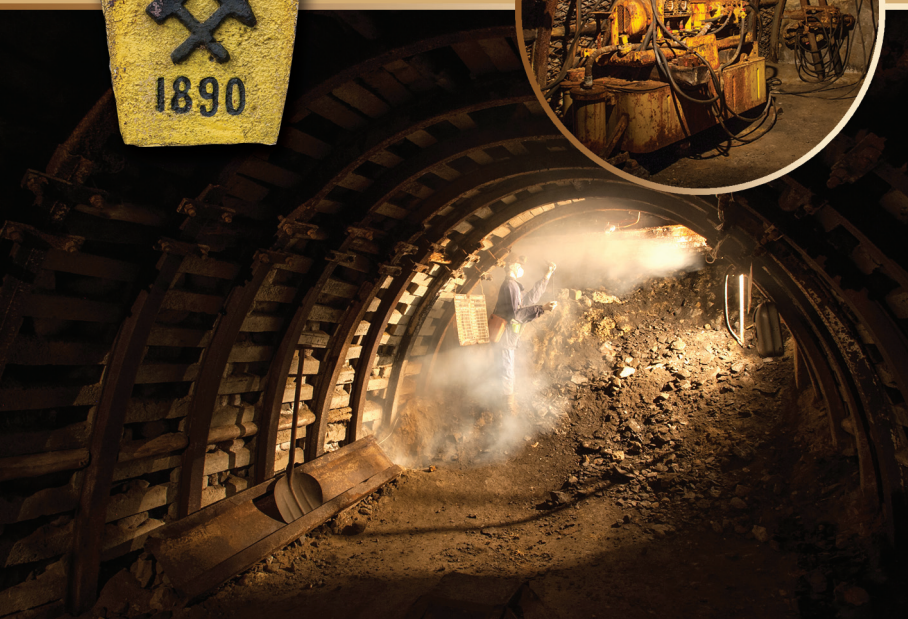
Tłumaczenie: Petr Neuman

Druk i oprawa: Usługi Poligraficzne
ul. Nowa Osada 21 A
57-400 Nowa Ruda
www.kokocinski.pl

Nowa Ruda, Wałbrzych, Žacléř - miasta górnicze

Nowa Ruda, jako pogórnické miasteczko, ma swoją górníčzą spuściznę, którą warto poznać i promować. To zarówno pozostałości infrastrukturalne, jak i tradycje, które są wciąż żywe i żywo kultywowane. Identyfikacja mieszkańców z górnictwem widoczna jest na każdym kroku, dlatego warto przypominać o historycznych korzeniach naszej małej ojczyzny.

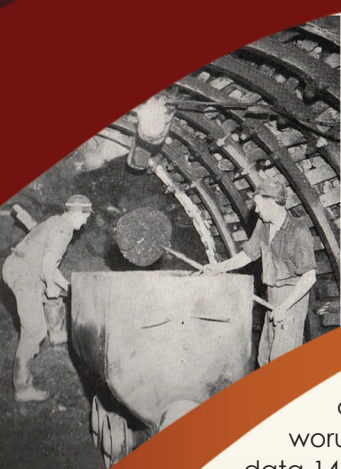
Nowa Ruda, Wałbrzych, Žacléř - hornická města

Nowa Ruda, jako bývalé hornické město, má své dědictví, které stojí za to poznać a propagovat. Jsou to jak technické památky, tak i stále živé a udržované tradice. Identifikace obyvatel s hornictvím je zde vidět na každém kroku, proto stojí za to připomínat historické kořeny tohoto města.

Krótką historia górnictwa w Nowej Rudzie

Nowa Ruda powstała jako osada przy jednym z bocznych szlaków handlowych. Od udokumentowania istnienia miasta, czyli od roku 1352, historia Nowej Rudy związana była głównie z tkactwem i włókiennictwem.

Dopiero w 1434 r. została zamieszczona w tzw. „Zamkniętej Księdze Miejskiej” wzmianka o górnictwie noworudzkim. W tejże księdze widnieje również data 1478, pod którą kryje się akt dzierżawy kopalni węgla w Zaciszu (obecnie Nowa Ruda). Obie wzmianki sygnalizują nam, iż początki górnictwa w obrębie granic dzisiejszej Polski wywodzą się z obszaru Nowej Rudy. Materiałem wyjściowym do powstania złóż węgla były olbrzymie paprocie, które niegdyś porastały tereny miasta.

Ważną informację dotyczącą węgla podaje Festenberg-Packisch, znany historyk dolnośląskiego górnictwa. Wspomina on w dokumencie z 1491 r. o właścicielu Nowej Rudy baronie von Stillfried, który wydzierżawił prawo wydobywania czarnego złota chłopu Wenzlowi.

W literaturze fachowej kolejne zapisy dotyczące noworudzkiego górnictwa pochodzą z wieku XVI i XVII. Mówią one o funkcjonowaniu 32 pól górniczych, w tym dwóch na terenie samej Nowej Rudy - pole Ruben (późniejsze pole Piast) oraz Johann Baptista (późniejsze pole Słupiec).

Pierwszymi odbiorcami węgla byli kowale oraz okoliczni przedsiębiorcy.

Dopiero po opublikowaniu specjalnego zarządzenia królewskiego zwiększyła się sprzedaż noworudzkiego „czarnego złota”. Bardzo dużo węgla z kopalni w Słupcu i Jugowie zużyto podczas budowy górskiej twierdzy w pobliskiej Srebrnej Górze.

Ważną dziedziną w rozwoju górnictwa węglowego było wydobywanie łąpka ogniotrwałego oraz wybudowanie w 1880 r. linii kolejowej na trasie Kłodzko – Wałbrzych, co w znacznym stopniu ułatwiło eksport węgla. Wcześniej odbywał się on za pomocą koni.

O NOWORUDZKICH KOPALNIACH MÓWIONO TRZY RAZY NAJ:

- 1** **NAJSTARSZA** kopalnia na Dolnym Śląsku (jedna z najstarszych w Polsce)
- 2** wydobywała jeden z **NAJLEPSZYCH** węgla koksujących
- 3** jedna z **NAJNIEBEZPIECZNIJSZYCH** kopalń na świecie (najtragiczniejszy w skutkach wypadek miał miejsce 10 maja 1941 r., w którym zginęło 187 gwarków).

Po II wojnie światowej w lipcu 1945 r. Dolnośląskie Zagłębie Węglowe weszło w skład odradzającego się państwa polskiego. W 1948 r. kopalnie noworudzkie połączono w jedną, pod nazwą Nowa Ruda. Natomiast już w 1954 r. nastąpiło wyodrębnienie pola Jan (daw. Johan Baptista) i utworzenie samodzielnej kopalni w Słupcu. Do ponownego połączenia kopalń z terenu Nowej Rudy i Słupca doszło w 1971 r. Przedsiębiorstwo przyjęło nazwę Kopalnia Węgla Kamiennego Nowa Ruda.

Skomplikowana budowa geologiczna regionu oraz geometria złoża uniemożliwiały mechanizację prac pod ziemią oraz podwyższały koszty jego eksploatacji. Na mocy decyzji Ministra Przemysłu i Handlu w 1992 r. kopalnie postawiono w stan likwidacji - ostatni wózek węgla z pola Piast wyjechał 15 września 1994 r.

31 stycznia 2000 r. ostatni węgiel wydobyto z pola Stupiec. Z rokiem 2000 skończyło się nie tylko wydobywanie w noworudzkich kopalniach, ale także w całym Dolnośląskim Zagłębiu Węglowym.

Obecnie w Nowej Rudzie pozostały tylko pamiątki górnicze, które opisane są w proponowanym Państwu folderze. Niniejsza publikacja zawiera również opis szlaków związanych z górnictwem na obszarze miasta. Proponujemy też odwiedzenie pogórnich atrakcji w Wałbrzychu (Centrum Nauki i Sztuki Stara Kopalnia), Kopalni Jan Šverma w Żacléřu lub kopalni Bohumír w Jívce.

Stručná historie hornictví v Nowé Rudě

Nowa Ruda vznikla jako osada na jedné z vedlejších obchodních stezek. Od roku 1352, ze kterého pochází jeden z prvních písemných dokladů o existenci města, byla Nowa Ruda především střediskem tkalcovství. Teprve v roce 1434 byla do tzv. uzamčené městské knihy zapsána zmínka o dolování uhlí. Ve stejné knize najdeme také nájemní listinu z roku 1478, vztahující se k uhelnému dolu v lokalitě Zacisze (dnes součást města Nowa Ruda).

Z obou zmínek lze usuzovat, že počátky hornictví na území dnešního Polska je třeba hledat právě v oblasti Nowé Rudy. Výchozím materiálem, ze kterého vznikla ložiska uhlí, byly mohutné stromové kapradiny, jež zde kdysi rostly.

Důležitou informaci o zdejší důlní činnosti uvádí německý historik Hermann Festenberg-Packisch, který zkoumal dějiny dolnoslezského hornictví. Zmiňuje se o listině z roku 1491, podle níž tehdejší majitel Nowé Rudy baron Stillfried pronajal právo těžit černé uhlí sedláku Wenzlovi.

Další historické prameny o noworudském hornictví, uváděné v odborné literatuře, pocházejí ze 16. a 17. století. Zmiňují se o existenci 32 důlních polí, z toho dvou na území dnešního města Nowa Ruda – pole Ruben (později Piast) a Johann Baptista (později Słupiec).

Prvními odběrateli uhlí byli kováři a okolní podnikatelé.

Těžba „černého zlata“ výrazně vzrostla teprve po vydání zvláštního královského nařízení, na jehož základě bylo velké množství uhlí z dolů v Słupci a Jugowě dodáno na stavbu vojenské pevnosti ve Stříbrné Hoře (Srebrna Góra).

Významnou kapitolou v rozvoji zdejších uhelných dolů byla doprovodná těžba ohnivzdorných břidlic a vybudování železniční tratě na trase Kłodzko – Wałbrzych, která značně usnadnila export uhlí. Před postavením železnice se uhlí přepravovalo na vozech tažených koňmi.

NOWORUDSKÝM DOLŮM BYLA PŘIPISOVÁNA TŘI PRVENSTVÍ:

- 1 byly to **NEJSTARŠÍ** doly v Dolním Slezsku (a jedny z nejstarších v Polsku),
- 2 těžil se zde jeden z **NEJKVALITNĚJŠÍCH** druhů uhlí, dodávaný do koksoven,
- 3 řadily se k **NEJNEBEZPEČNĚJŠÍM** na světě (nejtragičtější následky zde mělo důlní neštěstí, k němuž došlo 10. května 1941; zahynulo při něm 187 horníků).

Po druhé světové válce se dolnoslezská uhelná pánev v červenci 1945 stala součástí obrozujícího se polského státu. V roce 1948 byly všechny noworudské doly spojeny do jednoho společného podniku se sídlem v Nowé Rudě. Avšak již v roce 1954 došlo k vyčlenění pole Jan (dříve Johann Baptista) a vzniku samostatného dolu Śtupiec. K opětovnému spojení dolů v oblasti Nowé Rudy a Śtupce došlo v roce 1971. Společný podnik dostal název KWK Nowa Ruda (Kopalnia Węgla Kamiennego Nowa Ruda – Kamenouhelný důl Nowa Ruda).

Složitá geologická skladba regionu a nepříznivá geometrie ložiska znemožňovaly použití důlních kombajnů a zvyšovaly náklady na těžbu. Rozhodnutím ministra průmyslu a obchodu byly noworudské doly v roce 1992 uvedeny do stavu likvidace – poslední vozík s uhlím z pole Piast vyjel 15. září 1994.

31. ledna 2000 byla ukončena těžba na důlním poli Śtupiec. S nástupem nového tisíciletí skončila těžba uhlí nejen v noworudských dolech, ale i v celém Dolním Slezsku.

Hornickou minulost Nowé Rudy dnes připomínají památky a turistické trasy, které popisujeme v této publikaci. Doporučujeme také navštívit areál bývalého dolu Julia ve Wałbrzychu (dnes Centrum vědy a umění Starý důl – Centrum Nauki i Sztuki Stara Kopalnia), důl Jan Šverma v Žacléři a důl Bohumír v Jívce.

Atrakcje górnicze w mieście Nowa Ruda Hornické atraktivity ve městě Nowa Ruda

Pień skrzemieniałego drzewa

Umieszczony przy budynku dawnego Klubu Naczelnej Organizacji Technicznej (dziś hotel i restauracja „Parkowa”), pień skrzemieniałego drzewa wydobyto w noworudzkiej kopalni w 1972 roku. Zalegał on zgodnie z ułożeniem warstw na głębokości 20 m. Jest to pień bardzo rozpowszechnionej tu 250 milionów lat temu drzewiastej paproci Dadoxylon.

Kmen zkamenělého stromu

Kmen zkamenělého stromu, umístěný před budovou bývalého klubu Hlavní technické organizace (dnes hotel a restaurace Parkowa), byl nalezen v roce 1972 v noworudském dole. Ležel v uhelné sloji v hloubce 20 metrů pod zemí. Je to kmen stromové kapradiny Dadoxylon, která zde byla před 250 miliony let hojně rozšířena.

Obelisk przy Miejskim Ośrodku Kultury

Obelisk poświęcony „noworudzkim górnikom poległym na stanowisku pracy w latach 1945-1980”.

Obelisk u Městského kulturního střediska

Pomník věnovaný „noworudským horníkům, kteří zahynuli na pracovišti v letech 1945–1980”.

Cmentarz – groby górników

Na cmentarzu znajduje się kwatery górników poległych w katastrofie górniczej w kopalni „Ruben”, w 1941 roku. Podczas katastrofy poległo 187 gwarków, z czego 96 pochowanych jest na noworudzkiem cmentarzu.

Hřbitov – hroby horníků

Na hřbitově se nachází oddělení horníků, kteří zahynuli při katastrofě na dole Ruben v roce 1941. Toto důlní neštěstí si vyžádalo celkem 187 obětí, z nichž 96 je pochováno na noworudském hřbitově.

Wieża szybu Lech

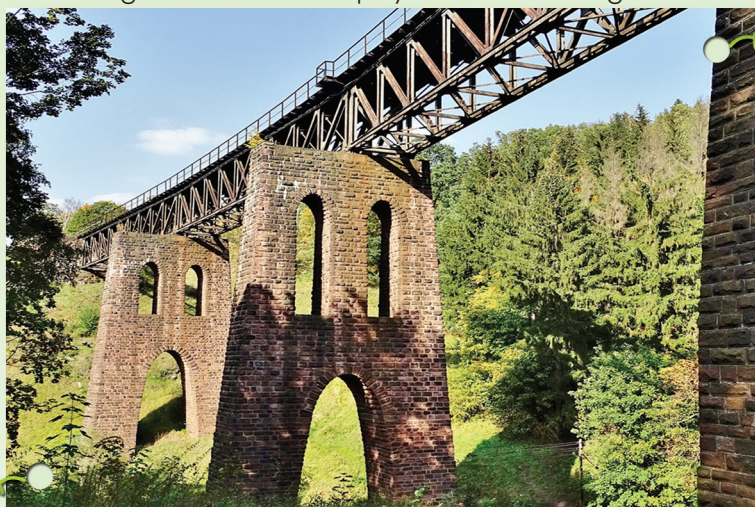
Wieża szybu Lech powstała około 1890 roku, pierwotnie wieża murowana, obecnie stalowa. Znajduje się przy Dawnej Kopalni Nowa Ruda.

Těžní věž šachty Lech

Těžní věž šachty Lech byla postavena kolem roku 1890. Původně byla zděná, později ji nahradila ocelová konstrukce. Nachází se v areálu bývalého dolu Nowa Ruda, přeměněného na hornické muzeum.

Linia kolejowa

Przez miasto przebiega linia kolejowa Kłodzko – Wałbrzych, która jest jedną z najpiękniejszych w Polsce. Linia przechodzi przez 3 dwukomorowe tunele, 8 bardzo wysokich wiaduktów oraz 2 mosty o konstrukcji stalowej. Z wiaduktów można oglądać piękne krajobrazy. Budowa linii kolejowej ułatwiła eksport węgla wydobywanego w noworudzkich kopalniach. Stacja kolejowa Nowa Ruda Przedmieście, zlokalizowana w pobliżu byłej KWK Nowa Ruda, przed wojną funkcjonowała wyłącznie jako stacja towarowa, obsługując kopalnię Ruben oraz - co ciekawe - kopalnię Rudolf w Przygórzu, która transportowała swój urobek napowietrzną koleją linową. Po roku 1992, z chwilą likwidacji pola Piast KWK Nowa Ruda, stacja została zdegradowana do roli przystanku osobowego.

Železniční trať

Městem prochází železniční trať Kłodzko – Wałbrzych, která se řadí k nejmalebnějším v Polsku. Trať vede třemi dvoutubusovými tunely, přes osm vysokých viaduktů a dva ocelové mosty. Z viaduktů se otevírají krásné výhledy. Trať vybudovaná v letech 1876–1880 usnadnila dopravu uhlí z noworudzkých dolů. Železniční stanice Nowa Ruda Przedmieście (Předměstí), umístěná v sousedství bývalého důlního pole Piast (dříve Ruben), původně fungovala výhradně jako nákladní nádraží. Zajímavostí je, že se zde nenakládalo pouze uhlí vytěžené v Nowé Rudě, ale také uhlí, které se sem dopravovalo nákladní lanovkou z dolu Bolesław (dříve Rudolph) v nedaleké osadě Przygórze. Po roce 1992, kdy byla ukončena těžba na důlním poli Piast v Nowé Rudě, se tato stanice proměnila v osobní zastávku.

Ścianka wspinaczkowa Szyb Nowy I

Będący symbolem miasta i regionu Szyb Nowy I, znajdujący się w dzielnicy Słupiec, to obecnie najwyższa ścianka wspinaczkowa w Polsce – 58,8 m. Dla zainteresowanych udostępnione zostały dwie ścianki: zewnętrzna i wewnętrzna wraz z zagospodarowaniem terenu (ciągły piesze, miejsca postojowe). Całość przystosowana jest dla osób niepełnosprawnych. Efektem finalnym w przyszłości będzie przeszklona, zewnętrzna winda oraz taras widokowy na dachu obiektu.

Lezecká stěna na bývalé těžní věži Szyb Nowy I

Bývalá těžní věž nad zrušenou důlní šachtou Szyb Nowy I v městské části Słupiec nyní slouží jako umělecká lezecká stěna. Jedná

se o nejvyšší sportovní zařízení tohoto typu v Polsku – 58,8 m. Pro zájemce jsou zde k dispozici dvě stěny: vnější a vnitřní. Okolí věže je upravené, vybavené parkovištěm, chodníkem a bezbariérovým přístupem. V budoucnu se počítá s vybudováním venkovního proskleného výtahu a zřízením vyhlídkové terasy na vrcholu věže.

Halda

Halda usypana została przy grzbiecie Rudej Góry. Powstała z urobku skał płonnych wydobywanych w noworudzkiej kopalni. Ma ona wysokość 513 m n.p.m. Stanowi ważny element dziedzictwa górniczego Nowej Rudy.

Halda

Halda byla navržena u hřbetu Rudé hory (Ruda Góra) z hlušiny vytěžené z noworudského dolu. Dosahuje nadmořské výšky 513 m. Připomíná hornickou minulost Nowé Rudy.

Kościół p.w. św. Barbary

Duszpasterstwo w Drogostawiu powstało w 1907 r. za sprawą proboszcza Arnolda Wachsmanna, który rok później uzyskał pozwolenia na budowę kościoła p.w. św. Barbary, patronki górników. Wystrój wnętrza tworzy polichromia wykonana w 1911 r. przez malarza Richtera z Kłodzka.

Centralnym punktem świątyni jest barokowy ołtarz główny z obrazem przedstawiającym jej patronkę górującą nad Drogostawiem - dzielnicą Nowej Rudy. Po bokach ustawione są figury św. Pawła, patrona tkaczy i włókienników, oraz św. Izidora Oracza, patrona rolników. Na uwagę zasługują 31-głosowe organy zbudowane przez Józefa i Franciszka Luxów z Łądko-Zdroju w 1912 r.

Przy kościele znajdują się dwie tablice upamiętniające poległych górników.

Kostel sv. Barbory

Farnost v Drogostawiu byla založena v roce 1907 z podnětu faráře Arnolda Wachsmanna, který o rok později získal povolení ke stavbě kostela sv. Barbory, patronky horníků. Interiér kostela zdobí nástěnné malby provedené v roce 1911 malířem Richterem z Kladzka.

Centrálním místem v kostele je barokní oltář s obrazem znázorňujícím jeho patronku vznášející se nad Drogostawí – městskou částí Nowé Rudy. Po stranách oltáře stojí sochy sv. Pavla, patrona tkalců, a sv. Isidora z Madridu, patrona rolníků. Pozornost si zaslouží varhany s 31 rejstříky, které postavili v roce 1912 bratři Josef a František Luxové z Landeku (Łądek-Zdrój).

U kostela jsou umístěny dvě pamětní desky připomínající zahynulé horníky.

Pomnik górnika w Słupcu

Pomnik górnika pierwotnie znajdował się przy KWK Nowa Ruda pole „Słupiec”. 4 grudnia 2005 roku w Barbórkę został przeniesiony na Osiedle Wojska Polskiego. Corocznie podczas święta górników noworudzcy gwarkowie wraz z rodzinami i mieszkańcami miasta spotykają się pod nim.

Pomník horníka v Słupci

Pomník horníka stál původně před hlavní budovou dolu KWK Nowa Ruda, pole Słupiec. 4. prosince 2005, o svátku sv. Barbory, byl přemístěn do parčíku na sídlišti Osiedle Wojska Polskiego. Při každoročních oslavách dne horníků, který v Polsku připadá na tento den, se zde scházejí noworudští horníci s rodinami a obyvateli města.

Ambulatorium górniczce

Przed wybudowaniem obecnego szpitala, zwanego dawniej szpitalem brackim (ul. Krańcowa), przy ul. Piłsudskiego 37 funkcjonowało ambulatorium szpitalne służące górnikom. Do dnia dzisiejszego na budynku zachował się symbol górnicy zwany kupłą – skrzyżowany pyrlík i żelazko.

Hornické ambulatorium

Před vybudováním Městské nemocnice v ulici Krańcowa, nazývané původně nemocnice bratrská, fungovalo v ul. Piłsudskiego 37 hornické zdravotní středisko. Fasádu této budovy dodnes zdobí hornický znak – zkřížený mlátek a želízko.

Będąc w południowej części Gór Sowich, czy też w Kotlinie Kłodzkiej, nie sposób pominąć na swych turystycznych ścieżkach tego wyjątkowego i zachowanego z wielkim pietyzmem obiektu. Szczególnie że obecna w kopalni podziemna kolejka jest pierwszą tego typu atrakcją w Polsce, a czwartą w Europie.

Niegdyś służyła do przewozu górników, dzisiaj mogą z niej skorzystać turyści, kończąc zwiedzanie Podziemnej Trasy Turystycznej. Pociąg składa się z lokomotywy i trzech wagoników, w których jednocześnie może być przewożonych 36 osób.

Po zapoznaniu się z pracą noworudzkich górników warto skorzystać z czekających tu na nas dodatkowych atrakcji, takich jak np. jazda konna. Obecność koni przypomina o tym, że dawniej zwierzęta te były bardzo pomocne przy pracy w kopalni.

Ponadto urozmaiceniem wycieczki do Nowej Rudy mogą być wyprawy na hałdę w poszukiwaniu skarbów, lub zorganizowane są kuligi oraz festyny dla zakładów pracy i szkół. Po licznych atrakcjach, wieczorem można odpocząć przy ognisku lub grillu, piekąc kiełbaski, lub w pobliskiej karczmie piwnej. Uzupełnieniem oferty jest możliwość wzięcia udziału w zabawie questowej, która polega na przejściu wybranych odcinków Szlaku Górniczego „młoteczkowego” oraz odwiedzeniu Centrum Nauki i Sztuki Stara Kopalnia w Wałbrzychu, Kopalni Jan Šverma w Žacléřu, lub Kopalni Bohumír w Jívce.

Bývalý důl Nowa Ruda

Při turistickém putování jižní částí Sovích hor a Kladskou kotlinou nelze vynechat tento výjimečný a pečlivě udržovaný objekt. Už proto, že podzemní vláček, který jezdí v našem dole, je první atrakcí tohoto typu v Polsku a čtvrtou v Evropě. Kdysi sloužil k dopravě horníků, dnes vozí návštěvníky v závěru prohlídky podzemní turistické trasy. Vláček se skládá z lokomotivy a tří vagónků, do kterých se vejde celkem 36 osob.

Po seznámení s těžkou prací noworudských horníků stojí za to vyzkoušet si další atrakce, například jízdu na koni. Přítomnost koní nám připomíná, že tato zvířata byla kdysi využívána také při práci v dolech.

Zpestřením návštěvy v Nowé Rudě mohou být také vycházky na haldu spojené s hledáním pokladů, zimní jízdy na saních tažených koňmi a další aktivity nabízené hornickým muzeem.

Po bohatém celodenním programu si zde můžete opékat nebo grilovat klobásy u ohně a nebo posedět v krčmě. Také se můžete vydat na vycházku s questem, který vás provede vybranými úseky turistických tras s hornickou tematikou, případně navštívit Centrum vědy a umění Starý důl ve Wałbrzychu, bývalý uhelný důl Jan Šverma v Žacléři nebo měděný důl Bohumír v Jívce.

Na tropie noworudzkiego skarbu

Witaj, jeżeli chcesz wiedzieć, jaki skarb skrywa miasto Nowa Ruda, wyrusz na wędrowkę z questem! Znajdź miejsca, zdobywaj litery, by utworzyć końcowe hasło, i zdobądź skarb ukryty w skrzyni. Życzymy dobrej zabawy!

Po stopách noworudského pokladu

Vítej v Nowé Rudě! Chceš-li se dozvědět, jaký poklad skrývá naše město, vydej se na vycházku s questem. Najdi místa a sbírej písmena, z nichž sestavíš tajenku, která ti umožní získat poklad ukrytý v truhle. Přejeme příjemnou zábavu!

1.

Tam dudnią kilofy, tam rąbią

Ę   C

4

Kiedy kask założę wszystko to zobaczę!

Dalej wędrujemy podążając szlakiem oznakowanym symbolem górniczym, w prawo, w kierunku mostku nad potokiem. Przekraczamy most i trafiamy na okolice starego szybu wyciągowego.

2.

W   N   L   R

9

Ci pomoże
gdy gorąco jest na dworze
bo w kopalni też gorąco
choć nie świeci tam już słońce.

Skręcamy w lewo, w utwardzoną drogę.
Dochodzimy do rozdroża. Tu szlak prowadzi ostro w górę, w kierunku linii kolejowej. Wchodzimy na stację.

3.

Nad starą kopalnią jest linia kolejowa
Mała stacyjka wśród krzewów się chowa
Drodzy kolejarze – górników przywieźcie
Tu czeka Nowa Ruda

P   M

6

Wracamy ze stacji do szlaków „górniczych”.

Dalej idziemy prosto w kierunku skrzyżowania dróg. Na skrzyżowaniu skręcamy w prawo (ul. Czarna), w kierunku mostu kolejowego. Idziemy teraz zgodnie ze znakami w kolorze biało-czarno-białym (czarny szlak turystyczny).

Stopniowo wspinamy się na szczyt starej hałdy górniczej z piękną panoramą miasta.

4.

Na wielkiej, sztucznej górze pełno jest

K   M   I

5

które maszyny górnicze wyrwały z podziemi.

Z punktu widokowego schodzimy dość
stromą ścieżką w kierunku lasu,
schodzimy do doliny pod hałdą i znów
zaczynamy łagodne podejście na szczyt
pobliskiej góry.

5.

Tę zagadkę bez trudu rozwiązać się uda
W dole węgiel jest czarny, a ta góra

.
3

Ze szczytu schodzimy prosto w dół,
mijając po drodze stare miejsce straceń
z widokiem na most kolejowy, następnie
mijamy mostek kamienny nad torami.
Szlak sprowadza nas do głównej drogi
(ul. Piłsudskiego). Skręcamy w prawo
– nie idziemy szlakiem!. Główną drogą
docieramy do ponownego spotkania
ze znakami szlaku czarnego młoteczkowego.

Dalej zgodnie ze znakami
górnictwymi. Przy bramie szkolnej trzeba
się nieco rozejrzeć, aby znaleźć główne
wejście do budynku.

6.

Przed górniczą szkołą, gości wciąż
zachwyca,
stojące popiersie Stanisława

.
7

Po drodze mijamy stary szyb „Anna”,
odnowiony i przekształcony na wieżę
przekąźnikową.

7.

Na ścianie szybu górnicze dłonie
umocowały

11 8
w koronie.

Wracamy do Dawnej Kopalni Nowa Ruda
i przy budynku odnajdujemy pomnik
górnika...

8.

Górniczego hymnu
to są pierwsze słowa
więc proste słowa
fragment tam się schował:

Niech żyje nam

1 2

A,

...a następnie starą kolejkę podziemną.

9.

W zielonym wagoniku
było go bez liku.
Skały twarde, lite
skruszę

Y N I M

10

Hasło główne

<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
----------------------	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------

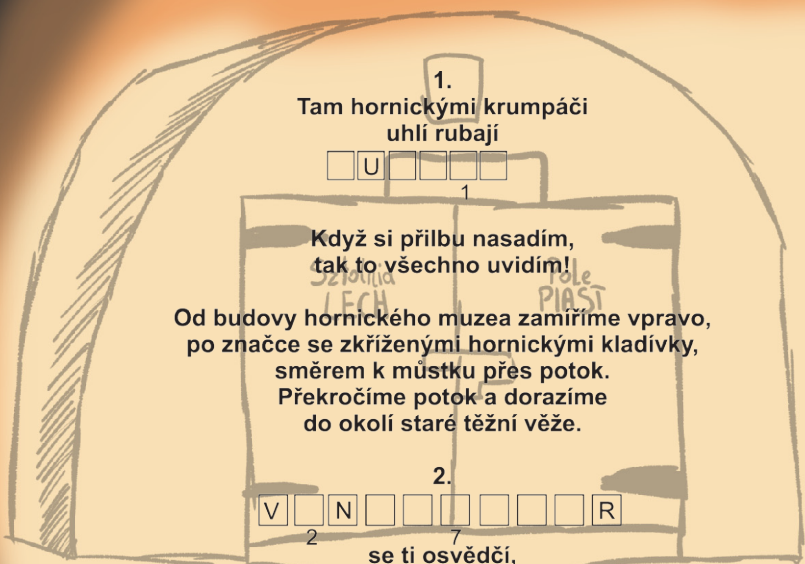
1 2 3 4 5 6

<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
----------------------	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------

7 8 9 10 11

**Masz już wszystkie litery. Idź do Dawnej
Kopalni Nowa Ruda. Otwórz skrzynię
i odbierz nagrodę.**

1.

Tam hornickými krumpáči
uhlí rubají

U

1

Když si přilbu nasadím,
tak to všechno uvidím!

Od budovy hornického muzea zamíříme vpravo,
po značce se zkríženými hornickými kladivky,
směrem k můstku přes potok.
Překročíme potok a dorazíme
do okolí staré těžní věže.

2.

V   N   R

2

7

se ti osvědčí,
když venku vedro je největší.
Také v dole bývá horko,
ač nesvíí tam už slunko.

Zahneme vlevo na zpevněnou cestu,
která nás dovede na rozcestí.
Zde naše trasa odbočuje ostře vpravo vzhůru,
směrem k železniční trati. Dojdeme na zastávku.

3.

Nad starým dolem, kde koleje vedou,
zastávku uvidíš docela malou.

Vlaky tam často z obou směrů přijíždí,
nazývá se Nowa Ruda

P   M

5

(napiš česky)

Ze zastávky se stejnou cestou vrátíme zpět
na rozcestí a pokračujeme původním směrem
až na křižovatku. Tam hornická značka s kladivky
pokračuje rovně, ale my odbočíme vpravo
(ul. Czarna). Držíme se nyní černé pásové značky,
která nás dovede nejprve k podjezdu
pod železniční trati a pak na vrchol
staré důlní haldy, odkud se otevírá
široký výhled na město.

4.

Na vysoké haldě je plno

K   M   ,

8

které důlní stroje vyvezly z podzemí.

Z vyhlídky sestoupíme dosti strmou stezkou k lesu, do sedla pod haldou, a pak začneme pozvolně stoupat na vrchol sousední hory.

5.

Tato hádanka bez obtíží se ti poddá.
Uhlí v dole je černé a hora nad ním

.

3

Z vrcholu hory jdeme stále po černé značce přímo dolů. Cestou mĳíme bývalé popraviště s vyhlídkou na železniční most, pak přejdeme přes betonový most nad trati a sejdemo k hlavní silnici (ul. Piłsudskiego). Odbočíme vpravo – opustíme černou značku a po hlavní silnici dojdeme k ulici Obozowa, kterou prochází hornická trasa značená zkříženými kladívky.

Pokračujeme po této značce. U školní brány se rozhlédneme a najdemo hlavní vchod do budovy.

6.

Před hornickou školou pozornost upoutá nejvíce busta Stanisława

.

6

Cestou mĳíme opravenou věž bývalé větrací šachty Anna s anténou na střeše.

7.

Na věž důlní rukou mozolnou připevnil horník

10

s korunou.

Vrátíme se k bývalému dolu Nowa Ruda, kde před budovou najdemo pomník horníka...

8.
Hornické hymny
úvodní slova,
fragment prostého verše
se v nich schoval:

Niech żyje nam

A,

9

(napiš polsky)

...a potom starý hornický vláček.

9.
V zeleném důlním vozíku
bylo ho kolem kubíku.
Horniny tvrdé rozlomit
výbuchem může

YI

4

Tajenka

<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
----------------------	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------

1 2 3 4 5

<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
----------------------	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------

6 7 8 9 10

**Už máš všechna písmena. Jdi do
bývalého dolu Nowa Ruda, otevři truhlu a
vyzvedni si odměnu.**

Tradycje górnicze miasta Nowa Ruda

Hornické tradice města Nowa Ruda

Karczma piwna Gwarków Noworudzkich Pivní krčma noworudských horníků

Biesiada organizowana jest każdego roku w Nowej Rudzie. Uświetnia ją atrakcyjny, tematyczny program artystyczny, każdego roku inny, przygotowany przez pasjonatów. W 2016 r. impreza była laureatem konkursu „Róża Kłodzka”.

Tato společenská akce probíhá každoročně v Nowé Rudě. Zpestřuje ji poutavý umělecký program, po každé jiný, připravovaný místními nadšenci. V roce 2016 získala ocenění v regionální soutěži Kłodzská růže.

Noworudzka Orkiestra Górnicza Noworudský hornický orchestr

Działa od 1946 r. Uświetnia różne wydarzenia kulturalno-społeczne. Na stałe wpisała się w historię Nowej Rudy.

Působí od roku 1946. Vystupuje na různých kulturně-spoolečenských akcích. Trvale se zapsal do historie Nowé Rudy.

Barbórka / Barborka - Den horníků

Tradycijnie 4 grudnia w Barbórkę noworudzczy gwarkowie wraz z rodzinami i mieszkańcami miasta spotykają się pod Pomnikiem Górnika. Dziękują górnikom za ich ciężką pracę oraz składają hołd tym, którzy w kopalni pozostali na zawsze.

Každoročně 4. prosince o svátku sv. Barbory se noworudští horníci spolu se svými rodinami a obyvateli města scházejí u pomníku horníka. Děkují horníkům za jejich těžkou práci a vzdávají hold těm, kteří v dole zůstali navždy.

Kopalnie węgla kamiennego na ziemi żaclerskiej

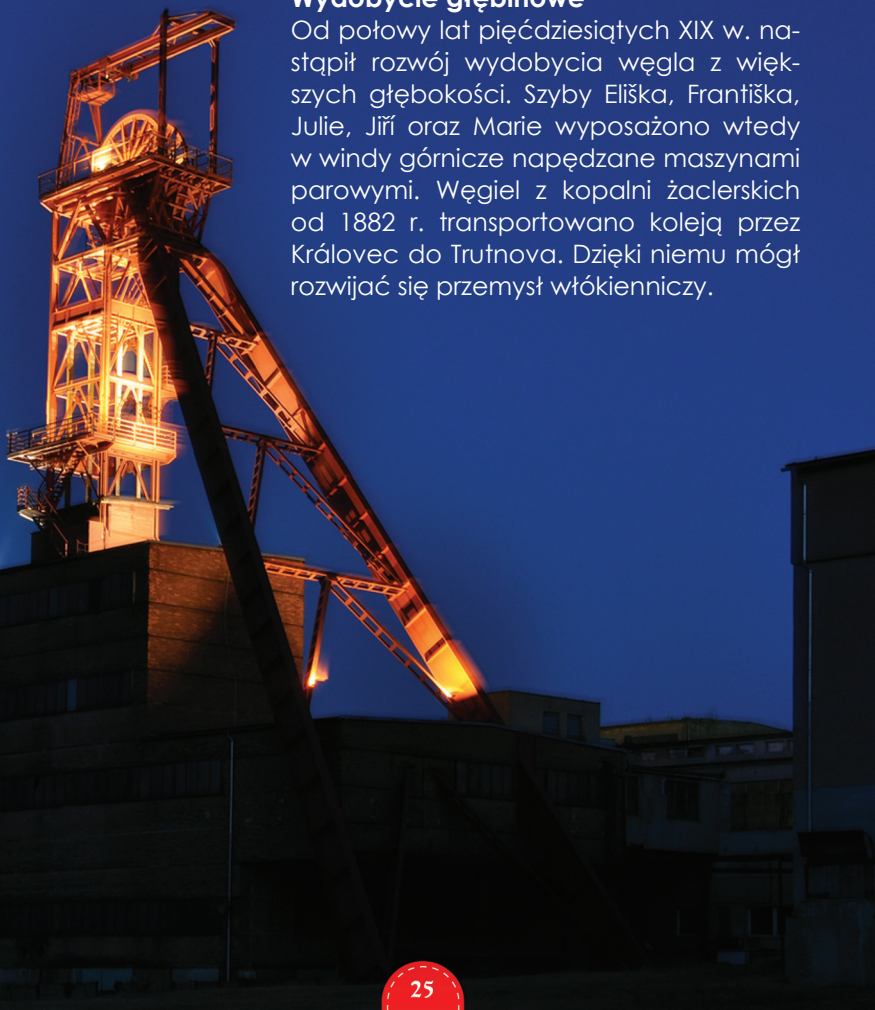
Początki wydobywania

Pierwsza pisemna wzmianka o wydobyciu węgla kamiennego na ziemi żaclerskiej pochodzi z 15 sierpnia 1570 r. Wtedy to opat Kaspar I Hauser, przełożony klasztoru cystersów w Krzeszowie (Grüssau), wydał Jacobowi Rabe, wójtowi pruskiej wsi Oppau, pozwolenie na poszukiwanie i wydobycie węgla kamiennego w okolicy miasta Žacléř. Dokument ten znajduje się w archiwum we Wrocławiu.

W XVII i XVIII wieku wydobycie odbywało się za pomocą krótkich sztolni oraz niewielkich szybów o głębokości ok. 30 m.

Wydobywanie głębinowe

Od połowy lat pięćdziesiątych XIX w. nastąpił rozwój wydobywania węgla z większych głębokości. Szyby Eliška, Františka, Julie, Jiří oraz Marie wyposażono wtedy w windy górnicze napędzane maszynami parowymi. Węgiel z kopalni żaclerskich od 1882 r. transportowano koleją przez Královec do Trutnova. Dzięki niemu mógł rozwijać się przemysł włókienniczy.

Zachodnioczeska Górnicza Spółka Akcyjna

W 1896 r. dawną kopalnię barona Silbersteina kupiła spółka ZBAS (Západočeský báňský akciový spolek – Zachodnioczeska Górnicza Spółka Akcyjna). Do 1945 r. była spółką o największym wydobyciu węgla na ziemi żaclerskiej. W latach 1900–1901 powstał tu pierwszy zakład przeróbki węgla, elektrownia i kolejka linowa. Poza terenem kopalni wybudowano siedzibę dyrekcji oraz budynki mieszkalne dla urzędników kopalni. Dla górników zbudowano dwie kolonie mieszkalne, nazywano je Biała i Czerwona. W okresie drugiej wojny światowej ZBAS podlegał pod SUBAG (Sudetenländische Bergbau A. G.), który z kolei wchodził w skład koncernu Reichswerke Hermann Göring.

Po 1945 r.

Po zakończeniu drugiej wojny światowej kopalnie ZBAS znacjonalizowano. Od 1 stycznia 1946 r. stały się częścią przedsiębiorstwa państwowego VUD (Východočeské uhelné doły – Wschodnioczeskie Kopalnie Węgla). W 1950 r. szyby Eliška i Jiří w Žacléřu, Marie i Julie w Lamperticach oraz Františka w miejscowości Černá Voda połączono w jeden zakład o nazwie Kopalnia Jan Šverma (Důl Jan Šverma – DJŠ). W 1958 r. wydrążono nowy, nowoczesny szyb Jan, który osiągnął głębokość 955 m. 31 grudnia 1992 r., na podstawie rozporządzenia rządu RCz, kopalnię zamknięto z powodów ekonomicznych (wysokie koszty wydobycia). Od 1 stycznia 1993 r. rozpoczęła się likwidacja, poprzez wypełnianie wszystkich pustych wyrobisk podziemnych kopalni mieszanką na bazie popiołów i innych odpowiednich odpadów przemysłowych. W 1998 r. rozpoczęto odkrywkowe wydobycie żaclerskich, powierzchniowych pokładów węgla. Do 2005 r. zlikwidowano wszystkie główne wyrobiska – szyby i sztolnie.

Od 1996 r. obiekty byłej kopalni stopniowo zyskują status zabytków kultury. Obecnie taki status posiada cały teren dawnego szybu Františka oraz szyby Jiří, Julie i Jan, wraz z zabudowaniami i urządzeniami kopalnianymi. Od 2003 r. zabytkami opiekuje się organizacja pożytku publicznego Důl Jan Šverma o.p.s.

Stan obecny

Od 2012 r. na terenie byłej Kopalni Jan Šverma znajduje się skansen górniczy. Turyści, zwiedzając skansen, mogą zobaczyć wnętrza budynków nadszybna oraz maszynowni szybów Jan i Julie, a także wejść na wieżę szybu Jan. Zobaczą także oryginalne urządzenia, takie jak maszyny wyciągowe, kolekcję sprzętu górniczego oraz znaleziska paleontologiczne. Od maja 2018 r. udostępniona jest dla zwiedzających sztolnia Jiřenka o długości ok. 100 m, w której można zobaczyć pokłady węgla, różne typy obudów górniczych, a także figury górników przy pracy. Od jesieni 2018 r. do trasy turystycznej zostanie włączony również zrekonstruowany zakład przeróbki węgla z ekspozycją na temat rozwoju technologii przeróbki węgla.

Hornické atrakitivity partnerů

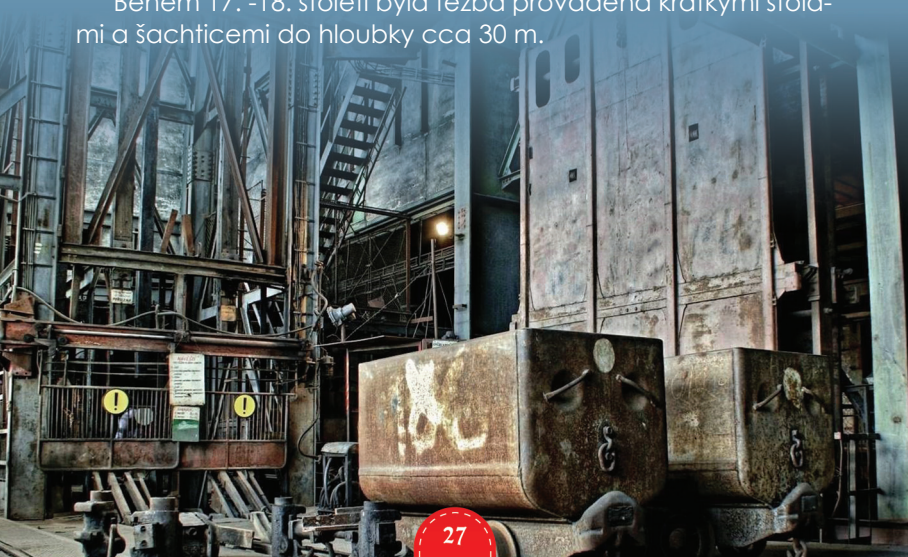

Černouhelné doly na Žacléřsku

Počátky dolování

První písemně potvrzená těžba černého uhlí na území Žacléřska je z 15. srpna 1570, kdy opat Kašpar I. Hauser, představený cisterciáckého kláštera v Grüssau (Krzyszów), povolil Jacobu Rabemu, rychtáři z pruské obce Oppau, vyhledávání a těžení černého uhlí v žacléřském okolí. Tento písemný doklad je uložen v archivu ve Wroclawi.

Během 17. -18. století byla těžba prováděna krátkými štolami a šachticemi do hloubky cca 30 m.

Hlubinné dolování

Od poloviny padesátých let 19. století se rozvíjí těžba z větších hloubek, jámy Eliška, Františka, Julie, Jiří a Marie jsou vybavovány parními těžními stroji. Uhlí ze žacléřských dolů bylo od roku 1882 dopravováno po železnici přes Královec do Trutnova, kde umožnilo rozvoj textilního průmyslu.

Západočeský báňský akciový spolek (ZBAS)

V roce 1896 kupuje bývalé doly barona Silbersteina Západočeský báňský akciový spolek (ZBAS). ZBAS byla společnost s největší těžbou uhlí na Žacléřsku až do roku 1945. V letech 1900–1901 byla postavena první úpravna uhlí, elektrická centrála, lanovka a mimo areál dolů budova ředitelství a úřednické domy. Pro horníky byly postaveny k bydlení kolonie, tzv. Bílá a Červená. V období druhé světové války ZBAS byl pod vlivem SUBAGu (Sudetenländische Bergbau A. G.), který podléhal koncernu Reichswerke Hermann Göring.

Po roce 1945

Po skončení druhé světové války byly doly ZBAS znárodněny – 1. ledna 1946 byl vytvořen národní podnik Východočeské uhelné doly (VUD). V roce 1950 žacléřské doly Eliška a Jiří, Marie a Julie v Lamperticích a Františka v Černé Vodě byly sloučeny pod jeden závod Důl Jan Šverma (DJŠ). V roce 1958 byla vyhloubena nová moderní jáma Jan, která dosáhla hloubky 955 m. Ukončení těžby z ekonomických

důvodů (vysoké náklady) na Dole Jan Šverma bylo na základě usnesení vlády ČR stanoveno na 31. prosince 1992. Od 1.1.1993 probíhá likvidace dolu a to zaplňováním všech volných prostor dolu zakládkovou směsí na bázi popílků a jiných vhodných velkoobjemových odpadů. V roce 1998 byla zahájena těžba výchozů žacléřských slojí povrchově, v současné době se dokončuje sanace posledního lomu. Do roku 2005 byla zlikvidována všechna hlavní důlní díla – jámy a štoly.

Od roku 1996 jsou postupně prohlašovány objekty bývalého dolu kulturními památkami ČR. V současné době tak jsou prohlášeny již celý areál jámy Františka, těžní soubor jámy Jiří, Julie a Jan. O památky pečuje od roku 2003 Důl Jan Šverma o.p.s.

Současnost

Od roku 2012 je v areálu Dolu Jan Šverma „Hornický skanzen Žacléř“. V rámci prohlídky návštěvníci procházejí šachetními budovami, strojovnyami jam Jan a Julie a mohou vylézt i na těžní věž jámy Jan. V rámci prohlídek uvidí původní vybavení, jako jsou těžní stroje, ale i sbírku hornického vybavení, či paleontologické nálezy. Od května roku 2018 je veřejnosti zpřístupněna štola Jitřenka, která je dlouhá cca 100 m, a zde je k vidění skutečná uhelná sloj, různé typy výztuže, ale i horníci (figuríny) při práci. Od podzimu 2018 bude do prohlídkového okruhu začleněna i rekonstruovaná úpravna uhlí s expozicí vývoje úpravy uhlí.

Kopalnia miedzi Bohumír, czyli górnictwo miedzi na ziemi jíveckiej

Z historii kopalni Bohumír

Rudę miedzi w miejscowości Jívka, w powiecie trutnovskim, wydobywano w latach 1853–1959. Następnie do 1965 r. przeprowadzano likwidację kopalni. W 2015 r., w ramach współpracy polsko-czeskiej między miastem Kowary, a organizacją pożytku publicznego Důl Jan Šverma o.p.s., część byłej kopalni udostępniono do zwiedzania.

Wydobywanie rudy nigdy nie było zbyt intensywne. W latach 1866–1868 w wyniku wojen prusko-austriackich zostało przerwane. Największe wydobywanie miało miejsce w latach 1949–1959, kiedy kopalnia wchodziła w skład przedsiębiorstwa „Wschodnio-czeskie Kopalnie Węgla” (Východočeské uhelné doly). Od ukończenia wydobywania do 2013 r. podziemia kopalni Bohumír były wpisane w rejestrze zabytkowych wyrobisk.

Od 2012 r. dawną kopalnię opiekuje się organizacja Důl Jan Šverma o.p.s.

O kopalni Bohumír

Cała kopalnia w czasach największego wydobywania zajmowała obszar, który liczył ok. 800 metrów w kierunku wschodnio-zachodnim, a ok. 500 metrów w kierunku nachylenia pokładów. Nachylenie wszystkich warstw wraz z pokładami wynosi od 22 do 25 stopni. Wejście do kopalni stanowi sztolnia upadowa, która po ok. 30 metrach przechodzi w wyrobisko główne, składające się z ośmiu pięter wydobywczych, z podpiętami w obydwu skrzydłach.

Głębokość maksymalna kopalni wynosiła ok. 100 metrów. Obecnie do poziomu 4 piętra, czyli do głębokości 50 metrów, wyrobiska zalane są wodą.

Przewietrzanie kopalni zapewnia naturalny ciąg powietrza przez sztolnię św. Jana, sztolnię Bohumír, nowo wydrążony szyb wyjściowy oraz obecnie niedostępne upadowe sztolnie łącznikowe.

Co warto zobaczyć

Turysta doświadczy tu czegoś niezwykłego: tajemniczą atmosferę, piękno ziemi oraz bezpośredni kontakt z geologią. Przed wejściem do kopalni każdy otrzymuje obowiązkowe wyposażenie w postaci kasku i lampy górniczej, a także płaszcz ochronny. W ekspozycji zapoznajemy się z narzędziami górniczymi, ubraniem roboczym górnika oraz jego mundurem galowym. W podziemiach dowiemy się, w jaki sposób wydobywano i przerabiano rudę miedzi, jak odbywał się transport górników oraz urobku. Zobaczymy również różne rodzaje obudów górniczych stosowanych w kopalniach. W podziemiu bardzo dobrze widać skały paleozoiczne. Można zobaczyć układ poszczególnych warstw oraz ciekawe, kolorowe minerały.

Wzdłuż całej trasy podziemnej, liczącej prawie 400 metrów, stoją figury górników pokazujące ich ciężką pracę. Jedna z figur przedstawia górnika z XIX w., a kolejna, górnika z drugiej połowy XX w. Mają różne ubrania i różne rodzaje kasków.

Na trasie zobaczymy także oryginalne narzędzia górnicze, znalezione tu podczas udostępniania trasy.

Ostatnim odcinkiem podziemnej trasy turystycznej jest szyb wentylacyjny o wysokości 15 metrów, przez który turyści wychodzą na powierzchnię po pięciu pionowych drabinach. Po wyjściu z kopalni można podziwiać piękny widok pasm górskich – Góry Jestrżebie (Jestřebí hory) oraz Góry Stołowe.

W 2016 r. udostępniona część kopalni Bohumír uzyskała status zabytku kultury.

Měděný důl Bohumír aneb rudné hornictví na Jívceku

Z historie dolu Bohumír

Měděná ruda se v Jívce na Trutnovsku těžila od roku 1853 až do roku 1959, do roku 1965 probíhala samotná likvidace dolu. V roce 2015 byla zpřístupněna část dolu veřejnosti a to v rámci čs-pl přeshraniční spolupráce mezi Důl Jan Šverma o. p.s. a Městem Kowary.

Dolování rudy zde nebylo nikdy intenzivní a bylo několikrát přerušeno, například v letech 1866–1868 v důsledku prusko-rakouských válek. Nejvíce se zde těžilo v letech 1949–1959 společností Východočeské uhelné doly. Po ukončení těžby do roku 2013 bylo podzemí dolu Bohumír evidováno v registru starých důlních děl, od roku 2012 je ve správě společnosti Důl Jan Šverma o.p.s.

O dole Bohumír

Celý důl měl v době vrcholného provozu rozlohu od východu k západu asi 800 metrů, po úklonu přibližně 500 metrů a úklon všech vrstev včetně slojí je 22–25 stupňů. Otevřen byl cca po 30 metrech úklonu osmi hlavními těžebními patry, v obou křídlech s podpatry.

Max. hloubka dolu činila přibližně 100 metrů a v současnosti je do úrovně 4. patra, tedy do hloubky 50 metrů, důl zcela zatopen.

Důl je odvětráný přirozeným větrným tahem štolou sv. Jana a štolou Bohumír, nově proraženou výstupní šachticí a propojovacími, v současné době nepřístupnými úpadními.

A co čeká návštěvníka?

Každý turista zde zažije něco neobvyklého. Tajemno, tmu, krásu naší země i hmatatelnou geologii. Před vstupem každý dostane povinnou výbavu v podobě přilby a svítilny, případně ochranného pláště. V galerii se seznámí s hornickým náčiním, fáracím oděvem i slavností uniformou. V samotném podzemí se dozví, jak se měděná ruda těžila a upravovala, jak v dole probíhala přeprava horníků a vytěženého materiálu a jaké se tady či jinde používaly druhy výztuží. V podzemí je dobře viditelná geologie prvohor, návštěvník může vidět nejen uložení vrstev, ale i barevně zajímavou mineralogii.

Celou trasu dlouhou téměř 400 metrů v podzemí lemují figuríny horníků ukazující jejich těžkou dřinu. Jedna figurína například znázorňuje horníka v 19. stol., další pak horníka z druhé pol. 20. stol. Mají různé ustrojení i různé druhy přileb.

Na trase je také k vidění původní hornické náčiní nalezené při zpřístupnění prohlídkové trasy.

Konec prohlídkového okruhu vede z podzemí 15 metrů vysokou větrací šachtou po pěti svislých žebřících na zemský povrch. Po výstupu z dolu čeká na návštěvníky krásný výhled na okolí – Jestřebí Hory a Stolová Hora.

Zpřístupněná část dolu Bohumír byla v roce 2016 prohlášena za památku ČR.

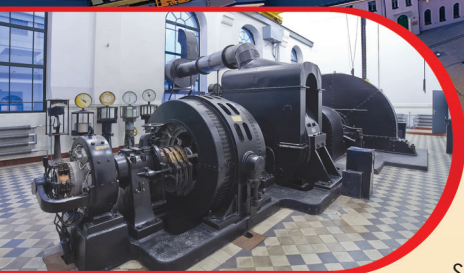
Kilka lat temu, przejeżdżając ulicą Wysockiego w Wałbrzychu, mijano się ruinę – chylące się ku upadkowi budynki nieczynnej od 1996 roku Kopalni Węgla Kamiennego „Julia” (dawny „Thorez”). Taki widok jest już przeszłością.

W 2014 r. zakończono działania rewitalizacyjne, a już w 2015 r. Stara Kopalnia otrzymała prestiżowy tytuł „Zabytek Zadbany”, nadawany przez Narodowy Instytut Dziedzictwa. KWK „Julia” doczekała się swego „renesansu” i był to powrót do życia w wielkim stylu. Sam obiekt jest monumentalny. Na terenie Starej Kopalni można prześledzić trasę górników do pracy, obejrzeć narzędzia, które zabierali ze sobą pod ziemię, poznać zasady, których musieli bezwzględnie przestrzegać, aby minimalizować ryzyko wypadków i zapewniać wysoką efektywność wydobywania. Przewodnicy – byli pracownicy wałbrzyskich kopalń z pasją opowiadają o przemysłowej historii Wałbrzycha, którą współtworzył każdy z nich. Stara Kopalnia to jednak nie tylko muzeum, ale także miejsce wielu innych atrakcji. Galeria Sztuki zaprasza na coraz to nowe wystawy prac artystów z regionu, kraju i świata, a w Centrum Ceramiki Unikatowej wałbrzyscy artyści tworzą unikalne dzieła, ale dają też możliwość wykazania się dzieciom i młodzieży – organizując dla nich warsztaty ceramiczno-garncarskie. Stara Kopalnia rozbrzmiewa też dźwiękami różnych gatunków muzycznych.

Při průjezdu ulicí Piotra Wysockého ve Wałbrzychu byly ještě před několika lety vidět zchátralé budovy uhelného dolu Julia (dříve Thorez), zrušeného v roce 1996. Takový pohled je již našťěstí minulostí.

V roce 2014 byly dokončeny revitalizační práce a již v roce následujícím Starý důl, jak se zrekonstruovaný objekt nyní jmenuje, dostal prestižní ocenění Udržovaná památka, udělovaný polským Institutem národního dědictví.

Důl Julia se dočkal obnovy a byl to návrat k životu ve velkém stylu. Samotný objekt je monumentální. V areálu Starého dolu si můžete projít trasu, kudy horníci každý den chodili do práce, prohlédnout si jejich nástroje a výbavu, kterou nosili s sebou pod zem, a poznat pravidla, která museli bezpodmínečně dodržovat, aby minimalizovali riziko úrazu a dosáhli vysoké produktivity těžby. Zdejší průvodci, jako bývalí důlní zaměstnanci, s nadšením vyprávějí o průmyslové historii Wałbrzychu, kterou každý z nich pomáhal tvořit.

Starý důl však není pouhým muzeem. Je to místo s řadou dalších atrakcí. Umělecká galerie zve veřejnost na četné výstavy prací umělců z regionu, tuzemska i zahraničí. Centrum unikátní keramiky poskytuje prostor místním umělcům, kteří zde tvoří unikátní díla a navíc věnují svůj čas dětem a mládeži, pro které organizují keramické a hrnčičské workshopy. Starý důl se také rozeznívá tóny různých hudebních žánrů.

Starý důl však není pouhým muzeem. Je to místo s řadou dalších atrakcí. Umělecká galerie zve veřejnost na četné výstavy prací umělců z regionu, tuzemska i zahraničí. Centrum unikátní keramiky poskytuje prostor místním umělcům, kteří zde tvoří unikátní díla a navíc věnují svůj čas dětem a mládeži, pro které organizují keramické a hrnčičské workshopy. Starý důl se také rozeznívá tóny různých hudebních žánrů.

Szlak Górniczy „młoteczkowy” (czarny)

Aby dotrzeć do początku szlaku, najlepiej skorzystać z pociągu i odbyć krótką podróż ze stacji Nowa Ruda do stacji Zdrojowisko. Ze stacji należy skręcić w leśny wąwóz, jest to ul. Brzozowa, która prowadzi dość stromo w górę. Należy podążać czarnym szlakiem turystycznym, który poprowadzi nas nad wąwozem w kierunku szczytu Włodyki. Wchodzimy prawie na sam szczyt wzniesienia. Tam odnajdujemy starą drogę transportu wojskowego, wyłożoną betonowymi płytami. Idąc nią, w najwyższym punkcie trafimy na początek szlaku „młoteczkowego”. Szlak skręca w lewo, w kierunku skraju lasu nad osiedlem Orkany. Należy trzymać się prawej strony łąki. Schodzimy w kierunku mostu kolejowego. Przechodzimy pod mostem i idziemy aż do zabudowań wsi Ludwikowice. Za pierwszym domem skręcamy w prawo, na ścieżkę wzdłuż ekranów dźwiękochłonnych obwodnicy. Po chwili dochodzimy do ronda im. Żołnierzy Wyklętych. Przechodzimy przez rondo i skręcamy w stronę centrum Nowej Rudy. Tuż za rondem przecinamy Włodzicę i za mostem szlak sprowadza nas ostro w prawo. Podążamy w górę w kierunku Jawornika, aż dochodzimy do widocznej kaplicy polnej. Dalej należy zachować ostrożność, za domem szlak skręca w lewo i przechodzi przy samym budynku. Potem kilkoma zakrętami, stromo w dół, dociera do doliny Szczerbnicy. Tu trafiamy na utwardzoną drogę, którą wchodzimy w górę aż do skrzyżowania dróg. Następnie skręcamy w lewo, w kierunku punktu wypoczynkowego z drewnianą wiatą.

Idąc dalej szlakiem, docieramy do Kościoła p.w. św. Barbary w Nowej Rudzie-Drogostawiu. Schodzimy w dół, skręcamy w prawo, idziemy przy ogrodzeniu cmentarza. Docieramy do skrzyżowania z ul. Jedności, skręcamy w prawo w kierunku lasu. Idziemy około 100 m i tu należy zachować ostrożność. Szlak skręca w lewo, w kierunku bardzo stromej leśnej drogi. Z uwagi na częste prace leśne oznakowanie szlaku może być niewidoczne. Wchodzimy na zbocza Boguszy. Pod szczytem szlak skręca w prawo, doprowadza do skraju lasu z widokiem na Sokoli Garb. Tu zakręt w lewo i dalej idziemy skrajem lasu. Docieramy do małej kapliczki nadrzewnej. Idziemy w dół, aż do Rozdroża pod Boguszą. Najpierw drogą przez las, potem skrajem ogrodów działkowych aż do ul. Piłsudskiego, nieopodal centrum handlowego. Skręcamy w lewo.

Idziemy ul. Piłsudskiego aż do skrzyżowania z ul. Obozową. Skręcamy przy sklepie spożywczym w prawo i idziemy zgodnie z przebiegiem ul. Obozowej. Przechodzimy przez most na Włodzicy i docieramy do parkingu przy Kopalni Turystycznej.

Szlak mija Dawną Kopalnię Nowa Ruda. Obok wentylatorów kopalniowych skręcamy w lewo i wędrujemy ul. Tuczyn. Po chwili widzimy odchodzącą ostro w prawo drogę – można nią dojść do przystanku kolejowego Nowa Ruda Przedmieście.

Drogą na wprost docieramy do skrzyżowania z ul. Czarną i ul. Reymonta. Idziemy w ul. Reymonta. Wędrujemy w kierunku tunelu

pod linią kolejową, następnie pod mostem obwodnicy i dalej do ostrego zakrętu w prawo i pod górę. Wchodzimy na ul. Miedzianka.

Idziemy pomiędzy domostwami. Droga prowadzi nas coraz wyżej, aż dochodzimy do skrzyżowania nad Woliborzem. Tu skręt w lewo, zejście do wąwozu, następnie w prawo. Wychodzimy na ul. Jasną w miejscu znanym jako Młyńskie Wzgórze, następnie skręcamy w prawo, przechodzimy kilkanaście metrów i skręcamy w lewo w ul. Jasionów. Wędrujemy wzdłuż małego potoku, stopniowo wchodząc w górę. Za budynkiem nr 80 idziemy ok. 200 metrów prosto, potem szlak skręca łagodnie w prawo i dociera do pierwszych zabudowań Starej Kolonii.

Mijamy starą studnię i docieramy do skrzyżowania. Skręcamy w lewo i nieco pod górę idziemy do osiedla Dzikowiec Kolonia. Na drodze asfaltowej skręcamy w prawo, schodzimy w dół. Po przejściu około 500 metrów należy zachować ostrożność. Zakręt w lewo następuje tuż przy skraju ogrodzenia zakładów przetwórczych „Czerwonego Piaskowca”. Skręcamy w pełną drogę, która doprowadza nas do stawu przy ogrodach działkowych. Docieramy do skraju lasu. Tu należy zachować ostrożność. Musimy skręcić w prawo, robiąc dość duży łuk. Trafiamy na stromą ścieżkę wiodącą w kierunku potoku przy ogrodach działkowych. Przekraczamy niewielki mostek i idziemy prosto w górę. Docieramy do utwardzonej drogi „Zielona Dolina”, na której skręcamy w lewo i mijając dwa dawne nasypy kolejowe, docieramy do pierwszych bloków na Osiedlu XXX-lecia RP. Wędrujemy przy garażach, dochodzimy do wąskiej ulicy Wiejskiej.

Idziemy ul. Wiejską aż do mostku nad potokiem Dzik. Tu skręcamy w lewo, przez most, i docieramy do ul. Kwiatkowskiego. Skręt w prawo i dalsza część szlaku prowadzi ulicą. Docieramy do skrzyżowania z ul. Wojska Polskiego, skręcamy w lewo i wchodzimy w ścieżkę między blokami osiedla „Górnik”.

Mijamy pomnik po lewej stronie i idziemy prosto w ul. Wojska Polskiego. Docieramy do rozwidlenia z ul. Kłodzką i teraz idziemy do góry, chodnikiem wzdłuż głównej drogi. Na skrzyżowaniu z ul. Szybową skręcamy w lewo w kierunku widocznej Wieży Wspinaczkowej, przy której szlak się kończy.

GÓRNICZY SZLAK MŁOTECZKOWY

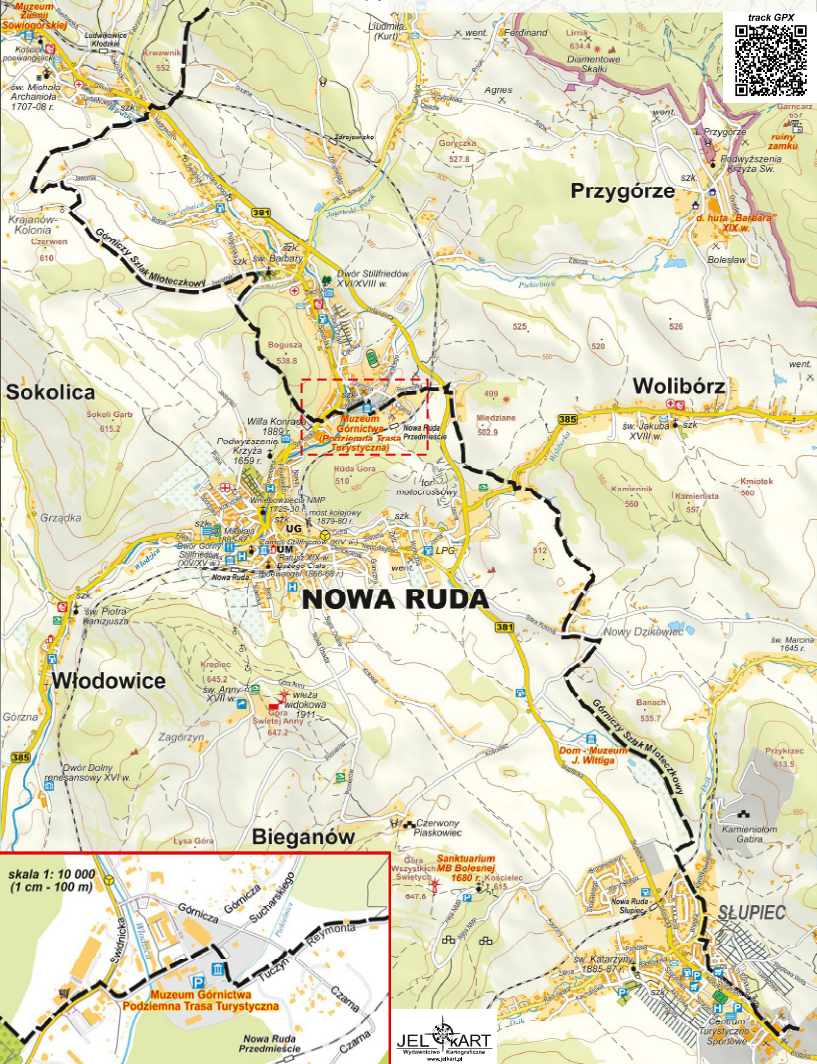
16,7 km

skala 1: 35 000
(1 cm - 350 m)

track GPX

Ludwikowice
Kłodzkie

skala 1: 10 000
(1 cm - 100 m)

Muzeum Górnictwa
Podziemna Trasa Turystyczna

JELLYKART
Pracownice Kartograficzne
www.jellykart.pl

Abychom se dostali na začátek této trasy, můžeme nejprve absolvovat krátkou cestu vlakem ze stanice Nowa Ruda na zastávku Zdrojowisko. Odtud pokračujeme pěšky ulicí Brzozowa, stoupající vzhůru lesním úvozem. Držíme se černých turistických značek, které nás vedou směrem k vrcholu hory Włodyka. Nedaleko vrcholu narazíme na starou vojenskou betonovou cestu. V jejím nejvyšším bodě najdeme počátek naší hornické trasy. Trasa odbočuje vlevo k okraji lesa nad osadou Orkany. Držíme se pravé strany louky. Sestupujeme směrem k železničnímu mostu. Podejdeme pod mostem a pokračujeme ke vsi Ludwikowice. Za prvním domem zahneme vpravo na stezku podél protihlukové stěny u silničního obchvatu. Za chvíli dojdeme ke kruhovému objezdu s názvem Rondo imienia Żołnierzy Wyklętych. Objezdeme kruhový objezd a odbočíme směrem k centru Nowé Rudy. Hned za kruhovým objezdem překročíme říčku Włodzici a za mostem naše trasa odbočuje ostře doprava. Stoupáme směrem k ulici Jawornik, až k polní kapličce. Zde zpozorníte, protože za jedním domem trasa odbočuje vlevo a pak vede těsně kolem následujícího domu. Potom několika zatáčkami strmě klesá do údolí potoka Szczerbnica. Tam se napojíme na zpevněnou cestu, kterou vystoupáme vzhůru na rozcestí. Následně odbočíme vlevo, směrem k odpočívadlu s dřevěným přístřeškem.

Dále nás trasa dovede ke kostelu sv. Barbory v Drogostawii (místní části Nowé Rudy). Sejdeme dolů, odbočíme vpravo a pokračujeme podél plotu hřbitova. Dorazíme na křižovatku s ulicí Jedności, kde odbočíme vpravo směrem k lesu. Po dalších přibližně 100 metrech opět zpozorníme. Trasa odbočuje doleva na velmi strmou lesní cestu, kde v důsledku časté těžby dřeva může chybět turistické značení. Stoupáme svahem kopce Bogusza. Pod jeho vrcholem se trasa stáčí vpravo a vede nás na okraj lesa, ze kterého se otevírá výhled na Sokoli Garb. Následuje zatáčka vlevo a dále jdeme okrajem lesa. Procházíme kolem malé kapličky připevněné na stromě. Jdeme dolů, až k rozcestí pod Boguszą. Nejprve cestou přes les, potom podél zahrádkářské kolonie až k ulici Piłsudskiego. Tam odbočíme vlevo k obchodnímu centru.

Ulicí Piłsudskiego dojdeme na křižovatku s ulicí Obozowa. U prodejny potravin odbočíme vpravo a pokračujeme ulicí Obozowa. Přejdeme přes most na říčce Włodzici a dorazíme na parkoviště u hornického muzea.

Projdeme areálem bývalého dolu, kde u velkých ventilátorů odbočíme vlevo do ulice Tuczyn. Za chvíli spatříme odbočku doprava. Tou bychom došli na železniční zastávku Nowa Ruda - Przedmieście.

My však jdeme rovně na křižovatku s ulicemi Czarna a Reymonta. Pokračujeme ulicí Reymonta. Trasa vede tunelem pod železniční tratí, pak tunelem pod silničním obchvatem a následně zatáčí vpravo do kopce. Zde začíná ulice Miedzianka.

Vede nás mezi několika samostatně stojícími domy, stále vzhůru až na rozcestí

nad vesnicí Wolibórz. Zde odbočíme vlevo, jdeme úvozem a následně vpravo. Vyjdeme na ulici Jasna v místě nazývaném Młyńskie Wzgórze, kde odbočíme vpravo a po několika metrech vlevo do ulice Jasionów. Pokračujeme podél potůčku pozvolna vzhůru. Za domem č. 80 jdeme ještě asi 200 metrů rovně, potom trasa zatáčí mírně vpravo a dovede nás k prvním domům Staré Kolonie.

Míjíme starou studnu a dojdeme na křižovatku. Odbočíme vlevo a mírně stoupáme k osadě Dzikowiec-Kolonia.

Zahneme vpravo na asfaltovou cestu a jdeme dolů. Asi po 500 metrech, v místě, kde začíná plot kolem závodu na zpracování červeného pískovce, odbočíme vlevo na polní cestu, která nás dovede k rybníku u zahrádkářské kolonie. Dojdeme na okraj lesa. Zde opět zpozorníme. Musíme zatočit vpravo a poměrně velkým obloukem dojít na strmou stezku vedoucí k potoku u zahrádek. Přejdeme nevelký můstek a pokračujeme rovně vzhůru. Dorazíme na zpevněnou cestu do místa zvaného Zielona Dolina, kde odbočíme vlevo, mineme dva bývalé železniční náspy a dorazíme k prvním domům panelového sídliště XXX-lecia RP. Kolem garáží dojdeme na ulici Wiejska, kterou pokračujeme k můstku přes potok Dzik. Zde odbočíme doleva, přejdeme přes most a zahneme vpravo do ulice Kwiatkowskiego. Další část trasy vede touto ulicí až ke křižovatce s ulicí Wojska Polskiego, kde odbočíme doleva a pokračujeme stezkou mezi panelovými domy sídliště Górnik.

Míjíme sochu horníka po levé straně a jdeme rovně ulicí Wojska Polskiego k jejímu ústí do ulice Kłodzka a následně chodníkem podél této hlavní ulice vzhůru. Na křižovatce s ulicí Szybowa odbočíme vlevo k bývalé těžní věži, která dnes plní funkci umělé lezecké stěny. Tam trasa končí.

Tajemnicze czarne złoto

Záhadné černé zlato

ISBN 978-83-940987-7-3

Informacja Turystyczna w Nowej Rudzie

Rynek 2, 57-400 Nowa Ruda
Telefon: +48 74 872 03 08
e-mail: it@um.nowaruda.pl
www.um.nowaruda.pl
www.wbp-nowaruda.eu

Park Wielokulturowy Stara Kopalnia

ul. Piotra Wysockiego 29
58-304 Wałbrzych
Telefon: +48 74 667 09 70
e-mail: recepca@starakopalnia.pl
www.starakopalnia.pl

Důl Jan Šverma o.p.s.

Areál Dolu Jan Šverma Žacléř
542 01 Žacléř
Telefon: +420 499 409 102
Telefon: +420 724 633 277
www.djs-ops.cz

PRZEKRAČAJEME GRANICE
2014—2020

EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ
EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO

Projekt „Promocja turystycznych atrakcji górniczych” współfinansowany jest ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz budżetu państwa za pośrednictwem Euroregionu Głacensis.

Projekt „Turistická propagace hornických cílů“ je spolufinancován z prostředků EFRR a státního rozpočtu prostřednictvím Euroregionu Głacensis.